

Zavičajna baština Peroja u radu sa predškolskim djetetom

Štokovac, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:875132>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-20**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

IVANA ŠTOKOVAC

ZAVIČAJNA BAŠTINA PEROJA U RADU S PREDŠKOLSKIM DJETETOM

Završni rad

Pula, ožujak 2018.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

IVANA ŠTOKOVAC

ZAVIČAJNA BAŠTINA PEROJA U RADU S PREDŠKOLSKIM DJETETOM

Završni rad

JMBAG: 0303055812, izvanredni student

Studijski smjer: Preddiplomski stručni studij predškolski odgoj

Predmet: Usmena zavičajna baština

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Teorija književnosti

Mentor: doc. dr. sc. Vjekoslava Jurdana

Pula, ožujak 2018.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Ivana Štokovac, kandidatkinja za prvostupnicu Predškolskog odgoja ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Puli, _____, _____ godine.

Student

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Ivana Štokovac dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „Zavičajna baština Peroja u radu s predškolskim djetetom“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnog pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____

Potpis

SAŽETAK

Ovaj rad pisan je s ciljem predstavljanja Peroja i jedinstvene perojske kulturne baštine. Prikazuje povijest Peroja, kao i njegovu materijalnu i nematerijalnu baštinu. Prije svega, opisano je djelovanje Društva perojskih Crnogoraca „Peroj 1657.“, u nastojanju njegovanja narodnih pjesama, plesova, i drugih osobitosti s najmlađim pripadnicima. Jedno od poglavlja nudi prijedloge i ideje za kvalitetniji, usmjereniji i potpuniji rad s djecom predškolske dobi. Kroz rad doznajemo zašto je od iznimne važnosti upoznavati djecu od najranije dobi s okolinom u kojoj žive i djeluju. Predstavljena je narodna glazba, odnosno pjevana narodna pjesma, koja u okviru kulturne pripadnosti ima značajnu pedagošku vrijednost, a putem koje djeca stječu iskustva i znanja s područja prirode, okoline, materinjeg jezika. Narodne pjesme i stari običaji pridonose intelektualnom razvoju djeteta, te razvoju djetetovih kulturnih navika. Kroz pjesmu, ples, govor, vjeru, ono diferencira sebe u odnosu na druge i postaje svjesno vlastitih vrijednosti. Uz narodne pjesme, pripadnost kulturi i okolini dijete stječe vlastitim umjetničkim izražavanjem, što se u ovom slučaju odnosi na likovno izražavanje i stvaranje. Upravo zato su u radu prikazane stare perojske pjesme koje se pjevaju do današnjeg dana a zabilježene su i na CD-u. Također, prikazano je nastojanje da djeca svojim likovnim izražavanjem i stvaranjem na likovno-kreativnoj koloniji „Moja Peroja“ prikažu na koji način ona doživljavaju vlastiti zavičaj i koliko ga zapravo poznaju. Važan čimbenik u održanju identiteta Crnogoraca u Istri i Peroju, jest multikulturalnost istarskog područja; područja koje prednjači brojem nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj.

KLJUČNE RIJEČI: Peroj, multikulturalnost, Istra, kulturna baština, DPC „Peroj 1657.“, narodno stvaralaštvo, Crna Gora

SUMMARY

This thesis is written with the aim of presenting Peroj and Peroj's cultural heritage. We passed through Peroj's history and material and immaterial heritage. First of all we tried to present the labor of the Peroj's Montenegrin Society „Peroj 1657.“, in an effort to tend native and authentic heritage with children and younger members. One of the chapters of the thesis, offers suggestions and ideas for better and more complete work with children of preschool age. We find out why is extremely important to meet children from the earliest age with the environment in which they live and grow up. Folk music and sung folk song are presented, which in the cultural affiliation has a significant pedagogical value. Folk songs and tradition, improve the intellectual growth, and developing child's cultural habits. Through folk song, dance, speech, faith, it differs itself of other, and becomes sensibly of its own values. Along folk songs, its affiliation with culture and environment, child gets with their own artistic expression, which is related to artistic expression and creation. That is why this thesis shows the old peroj's songs which were sung to this day. It also shows children's art expression and creation, to show us how they understand their homeland, and how well they know it. An important factor in keeping the identity of Montenegrins in Istria and Peroj, is multiculturalism of the Istrian area; this area dominates the number of national minorities in the Republic of Croatia.

KEY WORDS: Peroj, multiculturalism, Istria, culture heritage, DPC „Peroj 1657.“, national creativity, Montenegro

SADRŽAJ

1. Uvod.....	1
2. O povijesti Peroja.....	4
2.1. Perojska povelja.....	5
2.2. Podrijetlo imena „Peroj“	7
3. Razvoj školstva u Peroju.....	9
4. Kulturna baština Peroja	11
4.1. Materijalna baština	11
4.2. Nematerijalna baština.....	13
5. Prikaz djelovanja DPC-a „Peroj 1657.“ i rada s djecom.....	17
5.1. Pjevačka sekcija.....	17
5.2. Folklorna sekcija	17
5.3. Maškare u Peroju	20
5.4. Dječja likovno-kreativna kolonija „Moja Peroja“	23
5.5. 360. obljetnica doseljenja Crnogoraca u Peroj.....	25
5.6. Suradnja s dječjim vrtićem u okviru Perojske fešte	27
6. Usmeno stvaralaštvo i očuvanje starih narodnih pjesama.....	28
6.1. Stare perojske narodne pjesme.....	28
6.2. Misterij liječenja u Peroju.....	33
7. Prijedlozi i ideje za kvalitetniji rad s djecom	35
8. Zaključak	39
9. Literatura	41
10. Popis fotografija.....	44
11. Prilozi.....	45

1. Uvod

PEROJSKA ZVONA¹

Posveta mami

Kada zvono

crkveno

pravoslavno

u Peroju

zazvoni

Sa zebnjom se odbrojavaju

udarci klatna,

kontinuitet udaraca,

ton,

broj...

Pogledi se sukobljavaju,

srce u trenutku zastane,

oči govore:

„što je njeko umero?

Što je njeko bio bolen?“

Samo jedan udarac,

pa opet jedan

jedan po jedan

¹ IZVOR: privatni, rukopisni zapisi Nade Škoko.

*kao da se cijeli život
sklupčao u tom razmaku tonova.
I zvone, zvone zvona perojska.*

*Ali postoji zvuk
kojeg čujemo
jer je bol jača
od udarca klatna.*

*I tako tri i pol stoljeća
u vječnost
u Peroju zvoni
zvono naše
crnogorsko...*

Nada Škoko, rođ. Draković²

U ovome radu prikazat će se zavičajna baština Peroja, a navedenom pjesmom, htjelo se na jedan poetski, dublji, izražajni način uvesti u obradu teme, kao i u specifičnost jezične, običajne i mentalitetne osobitosti mjesta.

Prije nego što „zaronimo“ i dublje uđemo u temu usmene književnosti, odnosno zavičajne baštine, važno je istaknuti činjenicu, da se dijete u općim pedagoškim okvirima, odnosno u predškolskom odgoju i obrazovanju promatra kao društveno i zavičajno biće. Ono je u cijelom svojem shvaćanju i razumijevanju zapravo „uronjeno“

² Autorica ove lirske pjesme, Nada Škoko, rođena je 11. lipnja 1944. u Fondolama, mjestu nedaleko grada Vodnjana. Budući joj je otac bio vojnik, živjela je u gotovo svim državama bivše SFRJ, te u Njemačkoj i Austriji. Ljetne školske praznike provodila je u Peroju kod bake i djeda. Pisanjem pjesama bavila se isključivo iz ljubavi prema literarnom stvaralaštvu i književnosti. U njenim pjesmama najčešća tema bila je upravo Peroj, sa svim svojim ljepotama i nedostacima. U nenoj privatnoj zbirci pjesama, koju nikad nije objavila, svoje mjesto pronašle su i ljubavne lirske pjesme. Nada Škoko udala se za Mihajla Škoka, s kojim je imala dvoje djece. Bila je jedna od osnivačica Društva perojskih Crnogoraca „Peroj 1657.“, u kojemu je vršila dužnost tajnice. U Peroju je živjela sve do svoje smrti u studenom 2016. godine.

u svoju zajednicu odnosno zavičaj. Djetetovo okruženje je konkretno. Ono se odnosi na obitelj, vrtić ili školu i na njegov zavičaj; mjesto u kojemu živi i u kojemu odrasta. Ono je itekako zainteresirano što se i kako dogodilo, kada i iz kojeg razloga, u njegovu okruženju. Dijete je svojevrsni istraživač, zanima ga povijest vlastita zavičaja, koji su to ljudi živjeli na tom području, čime su se hranili, bavili, u što su vjerovali.

Tema ovog završnog rada je dakle, zavičajna baština Peroja u radu s predškolskim djetetom. Razradom navedene teme, nastoji se prikazati važnost i smisao upoznavanja djece s tradicijom i običajima. Mjesto Peroj karakteristično je upravo po čuvanju svojeg identiteta i „ljubljenju“ vlastitih crnogorskih korijena. Već više od tri i pol stoljeća u Peroju se njeguju narodni običaji; poput krsnih slava i maškara, te jezik, govor, ćirilično pismo, i pravoslavna vjera. Moglo bi se reći da bez tih stavki narod gubi svoj identitet. Također, bit će prikazan utjecaj i djelovanje Društva perojskih Crnogoraca „Peroj 1657.“, u nastojanju da se već s djecom najranije dobi njeguje kulturna i povijesna baština, razvija vlastiti identitet i osjećaj pripadnosti.

Pri istraživanju, korištena je metoda promatranja, što se odnosi na terensko istraživanje i prikupljanje podataka. Također, koristila se metoda sudjelovanja u aktivnostima likovno-kreativne kolonije koja se provodila u srpnju 2017. godine, povodom obilježavanja 360. godine doseljenja Crnogoraca u Peroj. Temeljni podaci prikupljeni su iz stručne literature, zbornika radova, pisanih radova te mrežnih izvora. Koristila se metoda polustrukturiranog intervjua, točnije, unaprijed su bila pripremljena pitanja. Metodom intervjua postavljena su pitanja bivšoj voditeljici likovno-kreativne kolonije „Moja Peroja“ koja se održava devetu godinu zaredom. Kako bi se prikupile informacije o konkretnom radu s predškolskom djecom, pitanja su također postavljena i voditeljici folklorne sekcije, Nerini Štajner, koja je ujedno koreografkinja spleta crnogorskih, plesova kojima se folklorna sekcija predstavlja na manifestacijama i smotrama.

2. O povijesti Peroja

Peroj je malo crnogorsko selo u Istri. Istarska županija jedna je od 21 županije Republike Hrvatske, točnije najzapadnija županija. Posebnost Istre krije se u suživotu brojnih nacionalnih manjina na relativno maloj geografskoj površini, a kojima su omogućena sva prava bilo nacionalne ili vjerske osnove. Prema popisu stanovništva iz 2011. godine površina županije iznosi 2.820 km², na kojoj živi 208.005 stanovnika. Mjesto Peroj udaljeno je desetak kilometara od grada Pule; ekonomskog središta Istarske županije. Smješteno je približno 800 m od mora s pogledom na otočje i NP Brijuni. Pripada općini Vodnjan.

Fran Barbalić davne 1933. godine piše o Peroju sljedeće: Peroj je danas jedino pravoslavno selo u Istri. Stanovnici su potomci doseljenih Crnogoraca. Bave se poljodjelstvom. Imaju pravoslavnu parohijalnu crkvu i mjesnog paroha. Imali su i pomoćnu školu, u kojoj je učitelj bio mjesni paroh. (Barbalić, 1933: 591)

Od 1527. pa do 1631. godine Istrom je vladala epidemija kuge. Zbog opustošenosti većine naselja, Mletačka Republika, koja je upravljala ovim krajem, pokušavala je naseliti Istru. Bilo je više neuspjelih pokušaja naseljavanja. Datum 21. srpnja 1657. godine uzima se kao dan doseljenja pravoslavnih Crnogoraca u Peroj. Najvažniji zapis iz tog vremena je tzv. *Perojska povelja*, koju je 26. 11. 1657. godine izdao Rašporski kapetan³ Girolamo Priuli.

Prva grupa od trinaest obitelji, rodом iz Crmnice⁴, stigla je u Peroj u srpnju 1657. godine. Pouzdano se zna da je tom prilikom stiglo 77 osoba. Međutim, još nije utvrđeno je li bilo trinaest, četrnaest ili petnaest obitelji. Čak ni *Perojska povelja*, najstariji pisani dokument ovog sela, u slobodnom prijevodu Frana Barbalića, nije kategorična u svom navođenju. Naime, u njoj se na jednom mjestu u tekstu govori o petnaest, a malo kasnije četrnaest naseljenih obitelji. Međutim, najbliža je istini pretpostavka, da se u

³ Rašporski kapetan, visoki mletački činovnik i jedan od najznačajnijih rektora mletačke uprave u Pokrajini Istri. Nakon rušenja kaštela Rašpora, stolovao je u Buzetu. Bio je najviši vojni i politički autoritet seoskoga područja, kojemu se trebalo obratiti za sva upravna i pravna pitanja. (Izvor: <http://istrapedia.hr/hrv/821/rasporski-kapetan/istra-a-z/>)

⁴ Crmnica-pokrajina u Crnoj Gori iz koje se u Peroj doselio crnogorski narod. Obuhvaća jugoistočni dio Stare Crne Gore; pojas između Skadarskog jezera i Jadranskog mora. Površina Crmnice u današnjim granicama iznosi 189.388.766 m². Podijeljena je na 21 katastarsku općinu, dok je glavno crmničko naselje Virpazar, u Crnoj Gori zvan Vir, iz razloga što se nalazi na izvoru dviju rijeka Oraoštice i Crmnice. (Izvor: Nikaljević, 2002: 7-11)

početku doselilo trinaest obitelji. Pod vodstvom Miša Brajkovića deset, a pod vodstvom svećenika Mihajla Ljubotine tri obitelji. Tu pretpostavku potvrđuje i izvještaj kapetana iz Rašpora, koji je 29. srpnja 1658. godine izvijestio mletačke vlasti da je trinaest crnogorskih obitelji dobro smješteno u Peroju. (Batričević, 2002: 7-8)

Zanimljiva je činjenica kako podataka o prezimenima obitelji koje su došle u Peroj 1657. godine uopće nema, osim njihovih vođa, svećenika Mihajla Ljubotine i katolika Miše Brajkovića. Ljubotina je stoga jedino prezime za koje se može sa sigurnošću reći da postoji u Peroju još od 1657. godine. Prezime Brajković ne postoji u Peroju najmanje 250 godina.

2.1. Perojska povelja

Perojska povelja je isprava/dokument kojom je tadašnjim stanovnicima (Perojcima) bila dodijeljena zemlja u Peroju. Nije poznato gdje se nalazi original *Perojske povelje*, pa su tako danas sačuvani samo njeni prijepisi.

Prema Franu Barbaliću Talijan iz Vodnjana, po imenu Giovanni Andrea Dalla Zonca, objavio je u listu „L’Istria“ 1852. godine članak pod nazivom „Notizie riguardo a Peroj“. U daljnjem tekstu piše kako je *Perojsku povelju* Dalla Zonca pronašao kod seoskog župana u Peroju, ali ne original, već prijepis prvotnog originala, i naziva ju „Atto d’investitura“. U samoj povelji označene su i neke točkice, koje pokazuju kako u tekstu nešto nedostaje, ali tako ih je označio i Dalla Zonca. On u uvodu svojeg članka tumači kako se Perojci nisu doselili u Peroj 1650. godine, kako to iznose „Fasti Istriani“ na str. 40. i baš ta netočnost navela ga je na to, da ovu povelju objavi, i dokaže kako su se Crnogorci u Peroj naselili 1657. godine. (Barbalić, 1933: 593-596)

Kao što navodi i sam autor, Fran Barbalić, *Perojska povelja* nije doslovno prevedena, pa se zato u knjizi nalazi i originalni tekst koji je pisan na talijanskom jeziku. Ovdje se navodi samo prijevod po Franu Barbaliću.

Slijedi prijevod *Perojske povelje*:

„Smatram svojom dužnošću prepisati prijepis, koji je prepisan iz drugoga jednakog prijepisa, a koji se prijepis nalazi kod seoskog župana (glavara) u Peroju, a iz kojega se vidi da je to investitura zemljišta onom naselju, a iz datuma proizlazi da je 7 godina poslije 1650. godine ovo naselje bilo ovamo doseljeno.

DNE 26 NOVEMBRA 1657.

Presvijetli i preuzvišeni gospodin Jeronim Priuli u ime prejasne Republike Mletačke, kapetan Rašpora. Izvršujući naredbe koje ima od preuzvišenog senata u u Duždevu ukazu od 21. prošlog jula mjeseca, da nastani u Pokrajini u jednom položaju, koji bi njegova Preuzvišenost našla zgodnim, glavara Mišu Brajkovića s 10 albanskih porodica i glavara svećenika Mihajla Lubosinu s pet porodica, u svemu sedamdeset i sedam duša, koje dođoše iz Crne Gore, turske zemlje, kao vjerni podanici odani Prejasnoj Republici. Ali budući da je već imao točnu obavijest, da će biti baš zgodan i udoban položaj i mjesto, koje je već od prije službeno poznato, zvano Peroj, pusto i nenaseljeno mnogo godina... sa zapuštenim, neobrađenim, kamenitim, trnovitim, ostavljenim, zanemarenim zemljištem i bez nijednog vlasnika. Graniči sa područjem Fažane, Marane, Vodnjana i Sv. Foške, sa pašnjacima i šumama sve do luke Marića. Zato Njegova Preuzvišenost sa vlašću koji ima i s ovlaštenjem (investiturom) dobivenim od Preuzvišenog Senata ovime investira (podjeljuje) spomenutim glavarima Miši Brajkoviću i svećeniku Mihajlu Lubosini za gore naimenovanih četrnaest porodica, za njihove baštinike i nasljednike za sve vjekove u gore rečenom mjestu Peroju i na cijelom zemljištu, kako gori rečeno, neobrađenom, koje je među granicama gore imenovanim, ali unutra područja Peroja, ujedno sa jezerom zvanim Brusola, uz načine i uvjete, koji će niže biti navedeni, no pridržavajući si uvijek pravo, da može vlast naseliti i druge stanovnike s obzirom na veličinu podijeljenih posjeda i na broj investiranih porodica. Da rečena zemljišta tj. ona koja su podesna, moraju potpuno obraditi u roku od pet godina u smislu odredaba zakona, a neproduktivna zemljišta da se i pridrže za upotrebu pašnjaka. Ova je zemljišta, kako gori rečeno podijeljena investiturom, po našem nalogu nacrtao gospodin Paskvalin Pantelo javni zemljomjer, i ovaj je nacrt bio predložen nama, da se sačuva u ovoj pisarni. Da se svi hrastovi, koji bi bili u rečenom predjelu dobri za arsenal, moraju ušćuvati zdravi i netaknuti, prema odredbi vlasti i javnog interesa, a stanovnici mogu se služiti drugim drvima prema svojoj potrebi. Da ti novi stanovnici budu dužni i obvezani posaditi najveći broj maslina kolikogod bude moguće uzevši u obzir položaj i vrsnoću zemljišta, njegujući već od

prije zasađene masline, kalemeći i oplemenjujući voćnjake i divljake u roku od dvije godine, također u duhu zakona.

Da u roku od 10 godina moraju otplatiti državne potpore, koje su im bile date, kako proizlazi njihov dug iz javnih knjiga ove pisarne, ali s obzirom na njihovo siromaštvo, za prve tri godine ne smiju biti pozvani na otplatu... “ (Barbalić, 1933: 593-596)

2.2. Podrijetlo imena „Peroj“

O podrijetlu imena mjesta Peroj postoji nekoliko legendi, a različiti ih autori drugačije tumače. Ovdje se navode samo neke od njih.

Po tumačenju samih Perojaca ime Peroj moglo je nastati na dva načina, ako ga već njihovi preci nisu zatekli. Jedno je, kako je ovo naselje dobilo ime po „Peli“, mjestu u Crnoj Gori, odakle su njihovi preci doseljeni. Navodno je trebalo selu dati ime „Brčeli“, također po imenu mjesta odakle je bilo doseljenika, ali je presudilo to što je iz Pele bilo više njih. Drugo je još očiglednije narodno objašnjenje kako je ime Peroj došlo tako, što su pristigli Crnogorci s mora dozivali nekog Pera, koji je već bio tu naselio: Pero, a on se odazvao: Oj, oj!, dakle, Peroj je došlo od Pero i oj! (Barjaktarović, 1961: 604-605)

Batričević (2002: 10) također navodi legende poput Barjaktarovića, kako je naziv došao po naselju Peli u Crnoj Gori. Isto tako navodi i tumačenje iz Boke Kotorske, kako je Peroj u Istri dobio naziv od hajduka Peraštana, kojeg su Mleci premjestili iz Boke u Istru, u selo Peroj, a čije ime „podsjeća na Peroe u Perastu⁵“.

Najbliža navedenoj verziji je i sljedeća legenda, po kojoj je s prvim doseljenicima došao i jedan slijepi starac, kojeg su svi poštovali. On je budućim perojskim doseljenicima zapovjedio da hodaju i traže, sve dok ne naiđu na mjesto u kojemu raste dosta *drača*⁶. Kad su naišli na *drače* obavijestili su slijepog starca. On zatraži da ih opipa, i kad se uvjeri da su naišli na *drače*, udari štapom i reče: „Ovo je mjesto zdravo i tu ćemo se naseliti“. Tako su se naselili na ruševinama starog naselja, kojem su dali ime Peroj, po

⁵ Perast, gradić i luka u Boki kotorskoj, u podnožju Ilijina brda, Crna Gora. Leži zapadno od Kotora, nasuprot tjesnacu Verige. Ima nekoliko crkava iz doba baroka (nedovršena župna crkva sa zvonikom iz 1691; crkva sv. Nikole i sv. Ane). Sačuvane su mnogobrojne palače pomorskih kapetana građene od 16. do 18. stoljeća. (Izvor: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=47524>)

⁶ Drača (diraka; Paliurus spina-christi), bodljikav listopadni grm iz porodice krkavina; čest u krškim i primorskim područjima, na degradiranim površinama tvori guste šibljake. (Izvor: <https://www.hrleksikon.info/definicija/draca.html>)

slijepom starcu Peru, kojeg su svi poštivali kao narodnog mudraca. (Batričević, 2002: 10-11)

Maja Bošković-Stulli zapisala je ovu predaju, po kazivanju Perojca Andrije Popovića, koju ju je on čuo od oca, a glasi ovako: „Republika je dala našim starima od ponte Salvure do ponte Premantura nek izbiraju zemlju đe oče. Pa kažu da je bio jedan stari slijep š njima i da je rekao da onamo đe raste drača i kupina, tamo je slatka zemlja, nek se tu ustave. I onda su zbirali. Tu ima puno drače, toga smo mi bogati. I tu su našli neke stare kućine i tu su ostali. Tu su bile neke familije i naši stari su morali tajno služiti leturđije⁷, oni su im branili.“ (Bošković-Stulli, 1959: 121-122)

Prijevod predaje koju je zapisala autorica Maja Bošković-Stulli:⁸

Republika je dala našim precima od Rt-a Salvure do Rt-a Premantura neka biraju zemlju gdje hoće. Kažu kako je s njima bio slijepi starac koji je rekao neka idu tamo gdje raste kupina i *drača* (bodljikavo raslinje), tamo je slatka zemlja i neka se tamo nastane. Onda su tražili. Ovdje ima puno *drače*, zato smo mi bogati. Tu su našli neke stare kuće i tu su ostali. Ovdje su već bile neke obitelji, i naši su preci tajno morali služiti svete mise, jer su im oni branili.

⁷ Leturđija: liturgija, kršćansko bogoslužje. U Zapadnoj crkvi odnosi se na misu. (Izvor: <https://www.hrleksikon.info/definicija/liturgija.html>)

⁸ Vlastiti prijevod autorice rada.

3. Razvoj školstva u Peroju

Današnju osnovnu školu u Peroju pohađaju učenici prvog i drugog razreda. Škola pripada matičnoj Osnovnoj školi Fažana, dok u Peroju djeluje njen područni odjel. Nakon što djeca završe drugi razred osnovne škole, nastavljaju svoje obrazovanje u matičnoj školi koja se nalazi u Fažani. U istoj zgradi, u prizemlju, djeluje područni odjel Dječjeg vrtića „Petar Pan“. Matični vrtić nalazi se u gradu Vodnjanu.

U literaturi nalazimo podatke o školi u Peroju koji datiraju još iz razdoblja vladavine Napoleona. Važno je istaknuti kako su u Peroju nastojali obrazovati djecu, te su s njima provodili nastavu na materinjem jeziku, što se smatra od iznimne važnosti za razvoj domoljublja, a samim time i poštivanja „svojega“ te očuvanju vlastitog jezika i kulture. Znajući kako Mletačka uprava nije vodila previše računa o odgoju i obrazovanju djece i mladih, a škole su u većini slučajeva radile uglavnom s muškom djecom, nastavu su provodili svećenici. U Peroju je stanje bilo relativno povoljno, jer su uz paroha (mjesnog župana) djelovali kapelani (parohovi pomoćnici) i kapelani-učitelji.

Antun-Tone Crnobori (1990: 369) iznosi podatke kako je nakon pada Venecije 1797. godine, te kasnije nakon uprave Austrije, Istrom upravljala Napoleonova Francuska sve do 1813. godine. Ta se uprava nastojala prilagoditi mjesnim prilikama, stoga su proglasili nacionalnu i vjersku ravnopravnost, s pravom i potrebom besplatnog obrazovanja na nacionalnim jezicima.

Napoleonova politika dala je ravnopravnost crkvama različitih vjeroispovijesti, a njegova školska politika odobrila je crkvenu inicijativu u obrazovanju na selu. To je spriječilo ranije dugotrajne pokušaje katoličke crkve u Peroju za pokatoličenje pravoslavnih. Ove dvije činjenice: priznavanje pravoslavne crkve i odobravanje njenog obrazovnog rada u mjestu, bile su nakon pada Napoleona, odnosno u vrijeme nove, druge austrijske uprave u Istri od 1814. godine, barem u početku, poštovane. (Crnobori, 1990: 370)

Ovdje je hrvatski, odnosno srpski materinji jezik, zbog društveno-sociološke posebne sredine bio zapostavljen i mogao je ići samo u korist talijanskog jezika. Možemo primijetiti značaj uloge koju su kapelani, možda i nesvjesno, vršili u Peroju, području gdje je tuđi jezik bio jači. Naime, mora se naglasiti da su i sami kapelani, ali i ostali koji su dolazili (uglavnom iz Hrvatskog primorja i Dalmacije) osjećali potrebu svog

prilagođavanja novoj sredini što je bio doista inteligentan i praktičan čin. Etnička jednakopravnost i vjerska tolerancija postaju snagom kojom će se istarsko žiteljstvo općenito, odupirati talijanizaciji i germanizaciji. Nacionalna se svijest izgrađuje na jednom širokom ljudskom temelju međusobnog življenja i rada, kao i poštovanja nacionalnog identiteta. Kulturni i gospodarski život koji se razvija unosi i priprema uvjete za razvoj nacionalne prosvjete i školstva. (Crnobori, 2005: 384-385)

Već je ranije spomenuto kako su uz rad paroha djelovali i kapelani, te kapelani-učitelji. Crnobori također navodi kako su se kapelani-učitelji uzastopce redali u školskoj službi. Pored Jovana Sundečića i Gerasimia Alavanje, bili su tu još i Ilija Vojvodić, Spiridon Knežević, Jovan Maričević i Nikola Popović. Plaća im je bila osigurana iz posebnog fonda lokalne zaklade, kojom je upravljao crkveno-općinski savjet. Kapelani-učitelji često su mijenjali mjesto službovanja.

Nakon proglašenja Peroja općinom i općinskim sjedištem 1850. godine, bio je očit znak općeg napretka. Pečat općine glasio je „MUNICIPIO PEROI“, a pečat je imala i crkvena vlast pod nazivom „Pravoslavno Srpsko Opštinstvo Perojsko“. Učitelji nisu više bili isključivo kapelani, već osobe sa stručno-pedagoškom kvalifikacijom koja je u ono doba bila propisana. Predmeti koji su se u toj školi provodili bili su: *Nauka kristijanska, Sricanje i čitanje materinskog jezika, Sricanje i čitanje talijanskog jezika, Pisanje sastavaka, Kazivano pisanje, Pravopis, Računstvo i Pjevanje*. (Crnobori, 2005: 387)

4. Kulturna baština Peroja

4.1. Materijalna baština

Crkva sv. Spiridona

O crkvi sv. Spiridona piše Simeon Zloković 1964. godine u službenom listu srpske pravoslavne crkve. On objašnjava situaciju u kojoj su se Perojci našli kada su došli u Peroj. Naime, mletačke vlasti nisu dopuštale gradnju pravoslavne crkve u Peroju, već su inzistirale da se Perojci priključe rimokatoličkoj župi u Vodnjanu. Narod se tome opirao, te su postali sastavni dio grčke crkve u Puli, u kojoj su sve do gradnje crkve u Peroju služili i perojski svećenici. Znajući kako nisu bili uspješni u želji da izgrade svoj hram, u ovom slučaju vlastitu pravoslavnu crkvu, u kojoj bi svećenici mogli legalno služiti, te kako bi svećenik također mogao legalno živjeti u Peroju, Perojci su samoinicijativno krenuli u restauraciju napuštene, nekadašnje katoličke kapele sv. Jeronima. Perojci su crkvu restaurirali i proglasili ju svojom parohijskom crkvom, te su 1790. godine prestali izdvajati doprinose za grčku crkvu u Puli. Crkva je posvećena svetom Spiridonu. Godine 1834., crkva je priznata od strane vlasti, te je produžena i proširena. Uz crkvu je 1860. godine sagrađen zvonik. (Zloković, 2007: 574-578)

Slika 1. Crkva sv. Spiridona

Izvor: Autorica rada, fotografirano 11. 07. 2017.

Crkva sv. Stjepana

Nekadašnja crkva svetog Stjepana stoji na rubu naselja Peroj. Među Perojcima zvana je „Misa“. Izgrađena je između 7. i 11. stoljeća nakon Krista. Osim zbog povijesne i umjetničke vrijednosti, zanimljiva je također zbog promjena koje su je obilježile u novijoj povijesti. Naseljavanje pravoslavnih Crnogoraca u Peroj, koje je započelo 1657. godine, promijenilo je demografsku sliku naselja, a katolička crkva svetog Stjepana bila je zapuštena. Kada je blagoslovljena sadašnja pravoslavna crkva svetog Spiridona, austrijska vlast je 1834. godine nacionalizirala i prodala crkvu sv. Stjepana koja više nije bila u uporabi. Pretvorena je potom u gospodarski objekt i po dužini pregrađena na tri dijela, od kojih je svaki bio vlasništvo druge obitelji. Kao štala i spremište za sijeno služila je do prije dvadesetak godina, kada su započeli pregovori o otkupu. Zaključeni su 2000. godine, a grad Vodnjan postao je novi vlasnik. Iz nje su tada iseljene domaće životinje, očišćena je od poljoprivredne opreme, a Konzervatorski odjel u Puli započeo je istraživanje i pripremanje dokumentacije za obnovu. Konzervatorski radovi započeli su 2008. godine. Bivša crkva, odnosno kulturno-povijesni spomenik obnovljen je i služi za razgledavanje i istraživanje. (Izvor: Brošura o crkvi sv. Stjepana, 2013: 3)

Slika 2. Crkva sv. Stjepana

Izvor: Autorica rada, fotografirano 11. 07. 2017.

4.2. Nematerijalna baština

Narodna nošnja

Kada govorimo o perojskoj narodnoj nošnji, moramo napomenuti kako se u Peroju do danas nisu uspjele sačuvati i muška i ženska tradicionalna/narodna nošnja, već samo ženska. Kako muška nošnja nije sačuvana, Društvo perojskih Crnogoraca „Peroj 1657.“ predstavlja se na raznim manifestacijama muškom narodnom nošnjom koja je izrađena po uzoru na crnogorsku narodnu nošnju, dok su žene odjevene u nošnju koja je izrađena po uzoru na perojsku narodnu nošnju. Nošnja je vrlo bogata i ukrašena. Do izražaja najviše dolaze boje, a dominira crvena. Sastoji se od košulje, *kotule* (haljine), *traveše* (pregače), pojasa ili *pasa*, *faculeta* (marame) i opanaka. Košulja je dugih rukava, te je ukrašena specifičnim vezom oko vrata i na rukavima, na kojima su sašivene tzv. *kite*, kao dodatni ukras. *Faculet* je zapravo marama koja se nosi na glavi, te je također ukrašen *kitama* i vezom, vrlo sličnim kao na košulji. *Kotula* ili haljina je maslinastozelene boje, izrađena od vunene tkanine ili kupovnog sukna. Gornji dio *kotule*/haljine može se opisati kao prsluk bez rukava, a pokriva tijelo od ramena do gležnja. *Traveša* je naziv za pregaču, koja je na današnjoj narodnoj nošnji crvene ili crne boje, ukrašena cvjetnim motivima. Pojas (*pas*) je izvezen iz domaće vune, a danas se također koristi pojas vrlo sličan crnogorskom pojasu na muškoj narodnoj nošnji. Opanci ili *crevlje* su karakteristična obuća, koji se stavljaju preko bijelih čarapa ili dokoljenki. Nekad su se nosile tzv. *kalcete* (čarape) koje su također bile bijele boje, a izrađivale su se od domaće vune.

Slika 3. Članice Društva perojskih Crnogoraca „Peroj 1657.“ u narodnoj nošnji

Izvor: <http://www.istarski.hr/node/10116> (Pribavljeno 21. 08. 2017.)

Slika 4. Djeca u narodnoj nošnji, fotografirana s leđa

Izvor: Fotografiju snimila članica folklorne sekcije, lipanj 2010. godine, Fažana

Slika 5. Vez i *kite* na rukavima

Izvor: Autorica rada, fotografirano 21. 07. 2017.

Slika 6. Vez na prsima

Izvor: Autorica rada, fotografirano 21. 07. 2017.

Slika 7. Marama (*faculet*)

Izvor: Autorica rada, fotografirano 22. 07. 2017.

Slika 8. Pojas (*pas*)

Izvor: Autorica rada, fotografirano 21. 07. 2017.

Slika 9. Opanci (*crevlje*)

Izvor: Autorica rada, fotografirano 21. 07. 2017.

Toka

Toka je u najznačajniji dio nakita perojske nošnje. To je zapravo okrugla mjedena ili posrebrana ploča, odnosno, kolut s križem i pet staklenih oka. Nosi se privezana na prsa crvenom vrpcom. Nekad se koristila kao ukras na svadbenom ruhu djevojke.

5. Prikaz djelovanja DPC-a „Peroj 1657.“ i rada s djecom

Društvo perojskih Crnogoraca „Peroj 1657.“ osnovano je 15. studenog 2000. godine, te je upisano u Registar udruga Istarske Županije dana 15. siječnja 2001. godine. Na osnovi zakona o nacionalnim manjinama, sadržaj Statuta DPC-a „Peroj 1657.“ jamči autohtonim stanovnicima Peroja pravo na zaštitu etničke, kulturne, vjerske i ostalih posebnosti, koje čine njegov identitet, kao i konzumiranje Ustavom, Zakonom i drugim propisima utvrđenih prava. (<http://www.vodnjan.hr/zivjeti-na-vodnjanstini/udruge-i-ustanove/drustvo-perojskih-crnogoraca-peroj-1657>, pribavljeno 23. 08. 2017.) Osnivanjem Društva perojskih Crnogoraca „Peroj 1657.“ od nositelja funkcija zahtijeva se ozbiljan i kvalificiran pristup organiziranju rada Društva, te se formiraju sljedeće sekcije: pjevačka sekcija, folklorna sekcija, sekcija za očuvanje povijesne i kulturne baštine, te sportska sekcija. Budući da je u ovom radu naglasak na usmenoj zavičajnoj baštini, opširnije ćemo govoriti o pjevačkoj i folklornoj sekciji, koje njeguju narodne običaje, plesove i pjesme s najmlađim mještanima Peroja.

5.1. Pjevačka sekcija

Posebnost pjevačke sekcije leži upravo u tome što njeni članovi nisu glazbeno educirani, već su to mještani Peroja koji su narodnu pjesmu čuli od svojih predaka. Pjevačka sekcija njeguje stare pjesme, pa je tako 2004. godine izdan CD „Starinske perojske pjesme“ koji je naišao na brojne pohvale i pozitivne kritike. Pjevačka sekcija može se pohvaliti brojnim nastupima na različitim manifestacijama, od kojih su neke: Međunarodna smotra folkloru u Zagrebu, „Zlatna sopela“ u Poreču, Međunarodni festival folkloru „Leron“ u Vodnjanu.

5.2. Folklorna sekcija

Folklorna sekcija formirana je 2003. godine. Vođena je stručnom osobom-koreografom. Uvježbava i izvodi crnogorska kola i istarski *balun*, kao ples koji je prepoznatljiv za istarsku regiju. Folklorna sekcija je također nastupala na brojnim manifestacijama, međunarodnim smotrama, festivalima, susretima folkloru i ostalim lokalnim priredbama. Članovi sekcije podijeljeni su u mlađu i stariju grupu. Starija

folklorna grupa najčešće se predstavlja spletom crnogorskih kola „Poigraj, poskoči“, izvodila je poznato crnogorsko „Kolo na kolo“, te također tradicionalnu „Perojsku svadbu“. Imala je dva gostovanja u Crnoj Gori, i to 2005. i 2017. godine. Mlađa folklorna grupa najčešće se predstavlja spletom plesova „Igra kolo“. Za potrebe javnih nastupa DPC „Peroj 1657.“ nabavilo je nošnje, tako da su članovi i izvođači potpuno opremljeni. Kao što je ranije navedeno, ženska narodna nošnja izrađena je po uzoru na perojsku nošnju, koja datira od doseljenja Crnogoraca u Peroj, dok je muška nošnja izrađena prema uzoru na crnogorsku narodnu nošnju.

Slika 10. Folklorna sekcija na Međunarodnom festivalu folkloru „Leron“

Izvor: <https://www.parentium.com/prva.asp?clanak=46121> (Pribavljeno 22. 08. 2017.)

Slika 11. Mlađa folklorna grupa na „Petrovdanskom saboru“ u Ronjgima

Izvor: Fotografiju snimila članica folklorne sekcije, srpanj 2015. godine, Ronjgi

Slika 12. Djevojčica u perojskoj narodnoj nošnji

Izvor: Fotografiju snimila majka djevojčice, lipanj 2010. godine, Fažana

Slika 13. Mlađa folklorna grupa u povorci na Fažanskom tancu

Izvor: Fotografiju snimila članica folklorne sekcije, lipanj 2011. godine, Fažana

Slika 14. Djevojke u ženskoj narodnoj nošnji

Izvor: Autorica rada, fotografirano 02. 10. 2015., Portorož, Slovenija

5.3. Maškare u Peroju

Svake godine Društvo perojskih Crnogoraca „Peroj 1657.“ organizira maškare. Tradicionalno se održavaju u nedjelju, šest tjedana prije blagdana pravoslavnog Uskrsa, po julijanskom kalendaru. Nedjelju koja prethodi maškarama obilježava aktivnost djece i mladih žitelja sela. Naime oni narodu predstavljaju *Vekija*, zločinca koji je kriv za sve loše što je u prethodnoj godini snašlo selo i njegove mještane. Važno je napomenuti kako se tradicija izrade *Vekija* uspješno održava sve do današnjeg dana. Djeca i mladi mještani samostalno ga izrađuju od slame. U katoličkim maškarama *Vekijo* je zapravo pust kojem se sudi, i u konačnici ga se proglašuje krivim i spali.

Maškare najčešće započinju oko 14:00 sati, okupljanjem maškara na tzv. *Pijaci*, prostoru koji se nalazi u središtu sela. Dječje maškare nisu odvojene od maškara za odrasle, već svi žitelji sela (i mladi i stari) zajedno sudjeluju u maškarama. Kako bi djeci bilo čim zabavnije, odrasli „ukradu“ *Vekija* i sakriju ga, nakon čega ga djeca moraju

pronaći. Perojske maškare i običaj sakrivanja *Vekija* opisala je Lidija Zrnić u svojem magistarskom radu: „Maskirani su prekinuli ples, a jedan mladić uzeo je *Vekija* i potrčao da ga sakrije. Nemaskirani su zadržavali maškare i pustili ih tek onda kad su smatrali da je *Vekijo* dobro sakriven. Maškare su započele potragu vikanjem i dozivanjem, zvonjavom, zavirivanjem u dvorišta i štale. „Vekijoo, Vekijoo“ vikali su i tražili. „Evo ga!“ (netko je viknuo), a mladić koji ga je našao slavodobitno ga je digao na ramena i odnio kraj *gromače*.“ (Zrnić, 1992: 42)

U daljnjem tekstu Zrnić navodi: „Maškare su se okupile na vrhu *gromače*, *Vekija* su svezali za drvo, skinuli su maske s lica i suđenje je moglo početi. Sudilo se velikom kriminalcu i razvratniku, izvršitelju najgnjusnijih djela što ih čovjek može zamisliti. Maškare su ga branile i vikale 'Nije on kriv, nije on, nije kriv, ne, ne'. Mještani su ga osuđivali, maškare branile, a čovjek s puškom već je počeo ciljati njegovo 'srce'. Kad je odjeknuo pucanj *Vekija* su polili benzinom i spalili.“ (Zrnić, 1992: 43)

Kada završi „suđenje“ svi zajedno okupe se oko vatre i pjevaju pjesmu „Sve što želim u ovom trenutku“. U večernjim satima u Društvenom domu u Peroju organizira se bal pod maskama, a najljepšim maskama dodjeljuju se nagrade.

Nakon nedjelje, u ponedjeljak, tradicionalno se odlazi u obilazak perojskih domova. Taj običaj naziva se *škođenje*. Odnosi se na to da maškare uz harmoniku obilaze domove mještana, a oni im pritom daruju ulje, vino, jaja, pancetu. Djeca koja idu zajedno s odraslima, uglavnom dobivaju čokolade ili bombone, a ponekad i novac.

Što se tiče konkretnog rada s predškolskom djecom vezanog uz maškare, odgojiteljice iz DV Petar Pan, skupine „Lavići“ prihvatile su tradiciju, te zajedno s roditeljima i djecom izrađuju kostime i sudjeluju u maškarama. Kako bi se uspješno izradili svi kostimi, u prostorijama dječjeg vrtića organiziraju se radionice. Odgojiteljice nastoje doprinijeti očuvanju tradicije, pa s vrtićkom grupom obilazile selo, ali samo bližu okolicu vrtića, ili obično posjećuju bake i djedove djece koja borave u vrtićkoj skupini.

Slika 15. Dječji vrtić „Petar Pan“ Vodnjan, skupina Lavići – djeca, roditelji i odgojiteljice u maškarama

Izvor: Fotografiju snimila autorica rada u ožujku 2013. godine

Slika 16. Dječak M.V. u kostimu graška

Izvor: Fotografiju snimila autorica rada u ožujku 2013. godine

5.4. Dječja likovno-kreativna kolonija „Moja Peroja“

Prije tri godine, povodom proslave 357. obljetnice doseljenja Crnogoraca u Peroj, Nikola Škoko, tajnik Društva perojskih Crnogoraca „Peroj 1657.“ u svojem privatnom zapisu, o koloniji je napisao sljedeće: „ U kontinuitetu, šestu godinu zaredom održava se likovno-kreativna kolonija 'Moja Peroja 2014.' djece iz Peroja, koja imaju interes naučiti crtati i izrađivati suvenire od različitih materijala. Već drugu godinu djeca uče i kaligrafiju pod budnim okom g. Slobodana Ristanovića. On nije slučajni prolaznik, već Perojac po majci Vučerić, za kojeg smo prije nekoliko godina doznali kako se bavi određenim tipovima umjetnosti, a između ostalog i kaligrafijom (umjetnošću lijepog pisanja rukom uz pomoć pera, kista, tinte ili nekog drugog pribora). Ponudio se sudjelovati u likovno-kreativnoj koloniji i tada je krenula suradnja za koju se nadamo da će se nastaviti. U 2013. godini imali smo dvije velike obljetnice, koje su se trebale naći na izložbi, a to su 200. obljetnica Njegoševa rođenja i 1700. obljetnica Milanskog edikta. Za ljetnu izložbu odlučili smo se za Njegoša, i tako su djeca nadopunila izložbu stihovima ovog velikog pjesnika pisana kaligrafijom.“ (Izvor: privatni zapis Nikole Škoka, tajnika Društva perojskih Crnogoraca „Peroj 1657.“)

Baš poput prethodne godine, koloniju je i ove, 2017. godine vodila Dorotea Braić. Dorotea je studentica Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu. Kolonija je trajala tjedan dana, i to upravo u tjednu uoči Perojske fešte, odnosno uoči obljetnice doseljenja Crnogoraca u Peroj. Odaziv djece bio je solidan, ali su sva zainteresirana djeca bila školske dobi. Najmlađa djevojčica pohađa treći razred osnovne škole. Predškolska djeca nažalost nisu bila prisutna. S djecom su se obrađivali motivi Peroja prema osobnom nahođenju. Najčešći motivi bili su tzv. *gromača*, crkva i volte, dok su rijetko slikali krajolik i stare, autohtone kuće. Za likovno izražavanje i poticanje kreativnosti koristili su različite likovne tehnike. Neke od njih su tuš, tempera, akvarel, kolaž, frotaz, i olovka. Na dan obljetnice, u 17:00 sati otvorena je izložba dječjih radova koja je bila posjećena u velikom broju.

Sljedeće fotografije snimljene su 2015. godine, na likovno-kreativnoj radionici koju je s djecom provodila Nataša Štokovac. Kako gospođa Nataša nema širinu stručnog znanja, niti pedagoških kompetencija, likovno-kreativnu koloniju s djecom predškolske dobi tada je provodila odgojiteljica iz vrtića. Djeca su svoje radove izložila, a neke od njih prodavala na Perojskoj fešti.

Slika 17. Dječji prikaz stare kuće u Peroju, likovna tehnika: olovka

Izvor: Fotografiju snimila voditeljica kolonije, srpanj 2015.

Slika 18. Dječji prikaz crkve svetog Spiridona u tehnici olovka

Izvor: Fotografiju snimila voditeljica kolonije, srpanj 2015.

Slika 19. Zidanje „Male gromače“

Izvor: Fotografiju snimila voditeljica kolonije, srpanj 2015.

5.5. 360. obljetnica doseljenja Crnogoraca u Peroj

Ovogodišnja Perojska fešta održana je 22. srpnja 2017. godine. Na Perojskoj fešti, zapravo se obilježava doseljenje Crnogoraca u Peroj, još od 21. srpnja 1657. godine. Proslava obljetnice protekla je gotovo jednako kao i prijašnjih godina. Kreće se od vjerskog segmenta, tj. od liturgije u crkvi svetog Spiridona, u 09:00 sati. U 17:00 sati otvara se muzej „Zavičajni spomenar“ i Biblioteka „Njegoš“. Otvorena je bila i stara crkva Sv. Stjepana, za sve zainteresirane posjetitelje. Ove godine, kao i prethodne, otvorena je i izložba dječjih radova, kao produkt likovno-kreativne kolonije. U 19:00 sati održao se turnir u potezanju konopa, nakon čega je uslijedio kulturno-umjetnički program, te koncert grupe „The Frajle“ do jutarnjih sati.

Miodrag Popović iz Društva perojskih Crnogoraca „Peroj 1657.“ satima prije koncerta najavio je kulturno-umjetnički dio programa riječima da sve ovo što se zbiva u Peroju nije samo obična pučka veselica. „Dana 21. srpnja 1657. godine 14 porodica, 77 duša dovela je Venecija iz Crne Gore u Peroj, a sigurno nisu bježali od dobrog života. Dodijeljeno im je zemljište koje graniči s Fažanom, Maranom, Svetom Foškom i uvalom Marić - Perojcima na vjekove vjekova. I drugi su došli, ali naša je posebnost da smo donijeli i sačuvali drugačiju vjeru, pismo, običaje i govor. I danas govorimo kao što su naši *đedovi* govorili, imamo pismo, drugačije se molimo... I svih tih 360 godina s

istarskim smo narodom dijelili dobro i zlo“, poručio je Popović. Naveo je kako je ovo 16. fešta, ali prva bez pokojne Nade Škoko, istaknute članice DPC-a, koja je držala tri *kantuna* svoje kuće, ali i perojskog društva. Perojce su za okruglu obljetnicu posjetili predstavnici prijateljskog Udruženja Crmničana iz Crne Gore predvođenog Slobodanom Pejanovićem te predstavnici pobratimljene Mjesne zajednice Jedinstvo iz Podgorice, crnogorskih zajednica i manjinskih organizacija u Hrvatskoj. Tako je to bila i prilika da domaćini, mali, mladi, ali i oni iskusniji na pozornici predstave što su sačuvali iz starog kraja. Pred brojnom publikom odigrali su niz kola i ispjevali niz pjesama, da bi program okončali upečatljivom „Još ne sviće rujna zora“, koja je bila posvećena pokojnoj Nadi Škoko. Prije toga nastupili su i gosti - zbor Zajednice Talijana Vodnjana, Nacionalna zajednica Crnogoraca iz Rijeke te KUD Pazin. Prethodno je otvorena i izložba „Zavičajni spomenar“ koja je postavljena u Mjesnoj zajednici na placi, a ona čuva i predstavlja obiteljska blaga iz ostavštine staroga sela. (<https://www.glasistre.hr/98519bce-ed9f-4e2f-9bcc-ad8e0d249333>, pribavljeno 25. 07. 2017.)

Slika 20. Djeca plešu splet plesova „Igra kolo“ na Perojskoj fešti

Izvor: <https://www.glasistre.hr/98519bce-ed9f-4e2f-9bcc-ad8e0d249333> (Pribavljeno 25. 07. 2017.)

5.6. Suradnja s dječjim vrtićem u okviru Perojske fešte

Osim na likovno-kreativnoj koloniji, suradnja s vrtićem ostvarena je nažalost samo jednom prilikom i to kroz igrokaz koji se odigrao u kulturno-umjetničkom programu Perojske fešte. Naime, tajnik Društva, Nikola Škoko, u suradnji s odgojiteljicama osmislio je i organizirao igrokaz „Dede Niko“. Nekoliko mjeseci prije Perojske fešte uvježbavali su s djecom fabulu igrokaza. Tijek igrokaza bio je vrlo zanimljiv, a započeo je tako što je Nikola Škoko, odjeven u narodnu nošnju, s gitarom, izašao na pozornicu i počeo se obraćati publici. Djeca su se u međuvremenu polako penjala na pozornicu i krenula pažljivo slušati *děda* Nika, nakon čega su mu postavljali pitanja o svojim precima i zavičaju. Kako je igrokaz tekao, zajedno su došli do djela u kojemu Nikola Škoko, u ovom slučaju *děde* Niko, uzima gitaru i kreće pjevanjem učiti djecu stare perojske pjesme. Djeca su pjesme uspješno savladala i otpjevala ih posjetiteljima Perojske fešte. Sljedeće godine, nakon što su nastupila s igrokazom „Dede Niko“, djeca su ponovno nastupila na Perojskoj fešti, međutim tema dječje predstave nije bila zavičajnost i usmena baština, već prijateljstvo i prijateljska ljubav. Igrokaz su osmislile odgojiteljice dječjeg vrtića.

6. Usmeno stvaralaštvo i očuvanje starih narodnih pjesama

Sljedeće poglavlje prikazuje usmeno stvaralaštvo perojskog naroda; odnosno narodnu glazbu, te narodno vjerovanje u svećenikovu moć liječenja. Poput pjesmi, kroz dugi niz godina vjerovanja su se prenosila naraštajima isključivo usmenim putem. Danas su, zahvaljujući trudu brojnih ljudi, narodne pjesme zapisane i zabilježene na CD-u.

6.1. Stare perojske narodne pjesme

Peroj ima slične probleme poput većine istarskih mjesta. Pjesma u Peroju osim što je rado slušana i pjevana, bila je stoljećima važna karika u održavanju identiteta mještana. Uvijek su se stare pjesme *pojale*, a nove pjevale. Znamo da se *poje* u crkvi, pa možemo stare pjesme usporediti i s duhovnim životom mještana. Kada su Crnogorci naselili Peroj, 1657. godine, sa sobom su donijeli narodno i crkveno *pojanje*. Crkveno *pojanje* do sada se nije promijenilo. Narodno *pojanje* bilo je u uskoj vezi sa crkvenim praznicima i narodnim slavama. Napraviti tri i pol stoljetni put kroz perojsku pjesmu veoma je interesantan. Prije svega, čudno je što nije bilo nikakvog udjela okolnog istarskog narodnog melosa. Zaista, kako jedan zapis kaže „Peroj je mali pravoslavni otok u katoličkom moru“, točan je i u slučaju narodne svirke i pjesme. (Privatan zapis Nikole Škoka, tajnika Društva perojskih Crnogoraca „Peroj 1657.“)

U daljnjem tekstu navedeno je nekoliko pjesama koje se pjevaju u Peroju, a samim time i prenose najmlađim potomcima, kako bi postale dio njih, kako bi cijeloga života bili ponosni na vlastite korijene i posebnu usmenu baštinu. Te je pjesme pjevačka sekcija Društva perojskih Crnogoraca „Peroj 1657.“ snimila na CD-u 2004. godine. Zajedno s folklornom sekcijom, ovim se pjesmama pjevačka sekcija predstavlja prilikom sudjelovanja na manifestacijama.

RAZBILA SE ČAŠA

Razbila se čaša iz koje smo vinca pili

Otkrila se tajna naša koju smo mi krili

Ruke mi ne steži srce mi ne draži

*Sve što imaš draga moja iskreno mi kaži
Htjela sam da plešem ali zato snage nemam
Imam jedno dijete malo koje pleše rado
Sporadi ljubavi ne bi dao ni pet para
Ako misliš da za tobom ti se ljuto varaš
bit' ću tebi sluga i slušat ću riječi tvoje
dizat ću te u nebesa đe je zlato moje.*

MLADO PASTIRČE

*Mlado pastirče i milo
Zašto si se tako snuždilo
Valjda ti je stado nestalo
ili ti je srce klonulo
moje je stado potpuno
samo mi je srce klonulo
draga me moja odbila
što me nije vjerno ljubila
tri dana ležim ja ovdje
a stado mi pase kraj vode
ne jedem ništa od bola
samo pijem vodu s izvora
uzimam frulu pa sviram
s njome svoju dragu dozivam
poljana ječi od frule
ona mene neće da čuje
badava sam joj hodio*

*i milosti njojzi nosio
žalio nisam jaganjce
dao bi joj dušu i srce
Bog nek' joj sudi po pravdi
što no ona samnom uradi.*

KUD POGLEDAM

*Kud pogledam svud je tama
za me nema svjetlila, mila moja
za me nema svjetlila
moja draga, ona sama
svjetlilo mi uzela, mila moja
svjetlilo mi uzela
sad ćeš draga pred oltarom
drugom ruku pružiti, mila moja
drugom ruku pružiti
a ne misliš da za tobom
do groba ću tužiti, mila moja
do groba ću tužiti
a kad bude vrijeme došlo
pa zapitaju što zvone, mila moja
pa zapitaju što zvone
ti im kaži da sam umro
spuštaj suze nek' rone, mila moja
spuštaj suze nek' rone
tvoja suza na mom grobu*

*bit će duši mojoj lijek, mila moja
bit će duši mojoj lijek
a dušmani neka znaju
naš će biti onaj svijet, mila moja
naš će biti onaj svijet, mila moja.*

KAD SAM SE JA MLAD ŽENIO

*Kad sam se ja mlad ženio
do ponoći curu ljubio
od ponoći dok dan dođe
ajde dragane car te zove
kuda ideš dragane moj
kome ostavljaš zlato svoje
ostavljam te kraj matere
majke tvoje kano i moje
čekaj me ti tri godine
i četvrte polovine
ako se ja živ ne vratim
udaj mi se ti zlato moje
ako se ja živ povratim
ženit ću te ja, vjerna ljubav.*

VESELI SE KUĆNI DOMAĆINE

*Veseli se kućni domaćine
domaćine daj nam piti vina
vina, vina od devet godina*

*da pijemo da se veselimo
kod našega dobra domaćina
jerbo nijesu tebi ovi gosti došli
da oni sjede i u tebe glede
već da vino piju i da se vesele
o moji gosti oglođite kosti
okrenite s nogom pa pođite s bogom.*

TRI PUTNIKA

*Tri putnika putom putovaše
putujući sretoše đevojku
stadoše je darom darivati:
jedan dade struk sitna bosiljka,
drugi dade zelenu jabuku,
treći dade prsten s desne ruke.
Koji dade struk sitna bosiljka,
onaj veli: Moja je đevojka.
Koji dade zelenu jabuku,
onaj veli: Moja je đevojka.
Koji dade prsten s desne ruke,
onaj veli: Moja je đevojka.
Bosiljak se po mirisu daje,
jabuka se po milosti daje,
a prsten se po zakonu daje,
čij' je prsten onog je đevojka.*

Posljednja ovdje navedena pjesma „Tri putnika“ zanimljiva je jer je vjerojatno prva koja je u Peroj došla sa svećeništvom. Nikola Škoko u svom privatnom zapisu piše o ovoj pjesmi sljedeće: „Iz tršćanske crkve svetog Spiridona, u Peroj 1809. godine dolazi kao paroh Otac Petar Maričević, koji se u Trstu susretao s Vukom Stefanovićem Karadžićem, pa se pjesma 'Tri putnika' ovdje pjevala prije nego li je objavljena u Vukovoj *Slavensko-serbskoj pjesmarici* iz 1814. godine.“ Uz narodnu pjesmu „Tri putnika“ možemo iz tog vremena dodati još i „Kud pogledam“, „Žnjetvu žnjela“, „Smilj, Smiljana“. Naravno, postoje i druge pjesme, no u ovom radu se ne navode. Općenito, u radu s djecom nisu korištene jednako često koliko i ovdje prikazane narode pjesme.

6.2. Misterij liječenja u Peroju

U 19. stoljeću i početkom 20. st. crkva je na svojevrsan način upravljala stilom života ljudi. Bio je to kontroverzan i tradicionalan način života bez demokracije i mogućnosti biranja. Tada je u Peroju najveći „misterij“, bio svećenik Jovo Maričević. Navodno je on imao lijek za sve bolesti. Tu se najčešće spominju žene dojilje, koje nisu imale dovoljno mlijeka. U tom bi slučaju muškarac iz obitelji uzeo sliku ili komadić haljine te osobe i došao u Peroj. Za naknadu se donosila crna kokoš. U Peroj se dolazilo za ozdravljenje ljudi, posebno nerotkinja, i stoke, kao i za sve ostale bolesti koje su u to vrijeme vladale našim poluotokom. Pomoć od pravoslavnog svećenika tražili su uglavnom katolici iz obližnjih sela, ali i iz mjesta u središnjoj Istri, koja su od Peroja bila udaljena i do deset sati hoda. Vjera u moći pravoslavnog svećenika nastavila se do današnjih dana, osim što se vjerojatno više ne nosi crna kokoš. U Peroju se i danas priča o rastjerivanju oblaka za ljetnih oluja. Prije postojanja zvonika, svećenik Jovo Maričević se s *trebnikom*⁹ molio ispred crkve i krstom prekrstio nebo. (Škoko, 2007: 264-266)

Nikola Škoko (2007: 264-266) također navodi činjenicu kako je osim svećenika, u liječenju bilo uspješno i nekoliko vjernica koje su odlazile u crkvu. Navest ćemo neke od bolesti i načine na koje su se iste, prema navođenju Nikole Škoka, liječile.

⁹ Trebnik (crkvenoslav. *trebnikъ*), u bizantsko-slavenskome obredu, liturgijska knjiga koja sadrži obrede i molitve za pojedine članove vjerske zajednice (krštenje, vjenčanje, ispovijed, pogreb i sl.); grčki je naziv *euhologij*, u Katoličkoj crkvi odgovara mu *obrednik*. (Izvor: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=62145>)

Očne bolesti/crvenilo oka - Osoba koja se bavila liječenjem skinula bi vjenčani prsten i puhнула kroz njega tri puta u bolesno oko. U slučaju da to nije pomoglo uzela bi se blagoslovljena grana masline, koja se nosi u crkvu za „Cvjetnu nedjelju“, i s nje skinulo par suhih listova. Listovi bi se stavili na ugljen, a dim je bio usmjeren direktno u bolesnikovo oko.

Uganuće zglobova- molitva bi se vršila nad nogom ili rukom koja je uganuta, nakon čega bi se napravio križić od *venke*/vrbe i vezao koncem za bolesnu nogu ili ruku. Za približno dva dana, čovjek bi mogao hodati, to jest raditi s ozlijeđenom rukom. Živi svjedoci tvrde da je ovaj „recept“ bio djelotvoran u 80-90% slučajeva.

Uroci ili „slabo oko ga je videlo“ – blagoslovljena voda koja se uzimala iz crkve koristila se i u te svrhe. U posudu s vodom bacali su se ugljeni, obično 3-5 komada. Ako su ugljeni potonuli na dno posude, ustanovljeno je da je čovjek ureknut. Čašom se uzima blagoslovljena voda iz posude, te se nakon toga uzimaju još tri ugljena s ognjišta. „Ureknuti“ stoji ispred osobe koja se moli i okreće ugljen po rubu čaše, zatim ga ovlaži i bolesniku nacrtá križ na čelu i na zapešćima. Ovlašeni ugljen baci se ispred nogu, drugi preko glave, a treći sa strane. Na ista ta mjesta prolije se voda iz čaše, a ostatak se prolije bolesniku za vrat. (Škoko, 2007: 264-266)

7. Prijedlozi i ideje za kvalitetniji rad s djecom

Za kvalitetan rad s djecom po pitanju zavičajnosti i narodne pripadnosti potrebno je strukturirano vođenje i kontinuirano promišljanje o mnogobrojnim mogućnostima kojima možemo upoznati djecu s vlastitim zavičajem, te razviti kod njih ljubav i brigu za očuvanje svoje baštine. Važno je stalno promišljati i smišljati nove načine rada, koji svakako moraju biti kreativni i djeci zanimljivi. Kada bi se u rad s djecom uključilo širu lokalnu zajednicu, koja bi se zalagala i ulagala u vlastitu djecu i vlastiti zavičaj, mogli bismo rad s djecom obogatiti brojnim projektima, izletima, igrokazima i slično. Djeca su neiscrpan izvor ideja, upravo je predškolsko razdoblje važno za stvaranje dobrih temelja ljubavi prema vlastitoj okolini, i znanja o okruženju kojem pripada. Kada uspijemo razviti kulturu promišljanja o djeci i važnosti usmjerenog rada s njima, dobili smo ljude, koji u budućnosti neće prestati ulagati u sebe, pa tako i u vlastito mjesto. Stalno će si postavljati pitanja o svojim korijenima, te neće prestati tražiti odgovore. Osoba koja ne prestaje tražiti odgovore, bit će bogata idejama i načinima kako ostvariti plan i program predškolskog odgoja i zavičajne baštine. Najbolje rezultate postići ćemo ukoliko djeci pružimo priliku da iskažu svoje prijedloge i ideje, i dopustimo im da budu su konstruktori kurikuluma, kao i plana i programa provođenja aktivnosti u dječjem vrtiću.

Da bi se s djecom od najranije dobi usmjereno radilo, važno je ulagati u djecu te potaknuti kod djece, pa tako i roditelja, želju za znanjem, zalaganje i interes. Jedino na taj način bi osmišljanje projekata i provođenje istih postalo ritual i zadovoljstvo. U Peroju se, nažalost, zalaganje, interes i suradnja lokalne zajednice s dječjim vrtićem nisu uspjeli u potpunosti razviti. Iz tih razloga slijedi nekoliko prijedloga i ideja kojima bi se mogli postići visoki rezultati po pitanju zavičajnosti i zavičajne baštine.

Društvo perojskih Crnogoraca „Peroj 1657.“ u suradnji s vrtićem već je organiziralo dječju predstavu (u kojoj su djeca bila glumci) čija je fabula djecu učila stare narodne pjesme. Jedan od prijedloga za cjelovitije približavanje vlastitog mjesta i zavičaja, bila bi predstava za djecu (u kojoj su glumci odrasle osobe) koja bi kao temu imala doseljenje Crnogoraca u Peroj. U smišljanje i provedbu same predstave mogu se uključiti roditelji, bake i djedovi, odgojiteljice, povjesničari, glumci. Upravo ovdje

možemo potaknuti suradnju sa širom zajednicom i lokalnim stanovništvom, a djecu obogatiti znanjem o važnim događajima u prošlosti.

Program prvih Perojskih fešti započinjao je tako što bi dvije mještanke Peroja osmislile tekst na perojskom govoru kroz koji bi otvorile kulturno-umjetnički program i obljetnicu doseljenja Crnogoraca u Peroj. Kasnije se takvo otvaranje Perojske fešte izostavilo. Jedna od ideja je poticanje djece na razgovor „Po Perojski“, te aktivno uključivanje djece u vlastitu zajednicu. Kako bi razvijali specifičnu usmenu baštinu, osjećaj pripadanja i uvažavanja kod djece, moglo bi se primjerice otvoriti program Perojske fešte dječjim razgovorom na perojskom govoru baš kao što su to nekad činile Perojke Perica Vučerić i Vesna Kumprešanin.

U prostorijama društvenog doma u Peroju može se organizirati tzv. „Večer priča s dedovima i babama“, posebice u zimskom periodu kada se relativno rano smrači, a djeca u većini slučajeva provode večer pred računalom, mobilnim telefonima i slično. Na taj način može se u rad uključiti bake i djedove koji bi pričali stare perojske priče na perojskom govoru, može se djecu odmaknuti od ekrana, koji negativno utječu na njihov razvoj, a da smo ih k tome podučili usmenoj baštini i obogatili znanjem koje će cijeloga života ponosno nositi. Odgojiteljice u Dječjem vrtiću „Petar Pan“ Vodnjan kroz neko su vrijeme s djecom prikupljale perojske i istarske riječi i pojmove, odnosno *beside* u Istri i *bešede* u Peroju. Započele su rad na tzv. „Besidarniku“; knjizi/rječniku u kojemu se nalaze istarske i perojske riječi zajedno s njihovim prijevodom. Kako se „Besidarnik“ zapravo nikada nije pretvorio u projekt. Prijedlog jest pokrenuti taj projekt i upravo na „Večerima priča s dedovima i babama“ oplemenjivati ga novim, nepoznatim i manje poznatim riječima i pojmovima.

Društvo perojskih Crnogoraca „Peroj 1657.“ je 2009. i 2010. godine u suradnji s Centrom za iseljenike Crne Gore, i Zavodom za školstvo Crne Gore, organiziralo izlet za četvero djece svake godine. Izlet je zapravo bio mala ljetna škola u kojoj su djeca od školskih predmeta imala obavezu slušati Povijest Crne Gore, Geografiju, Crnogorski jezik i pismo, te Glazbenu kulturu i Zbor. Ljetna škola trajala je deset dana, a osim školskih predmeta uključivala je izlete kroz Crnu Goru. Jedan od prijedlog uspješnijem radu je ponovno stupiti u kontakt s Centrom i Zavodom, te obnoviti suradnju koja je djeci donijela mnogo više od samog izleta. Djeca su kvalitetno geografski upoznala Crnu Goru, naučila njenu himnu, dobila širinu znanja o njoj

povijesti, i što je najvažnije, upoznala su djecu iz svih krajeva svijeta čiji su preci bili Crnogorci.

Likovno-kreativna kolonija održava se već dugi niz godina, a interes djece u velikoj mjeri opada. Jedan od razloga vjerojatno je nedovoljna i neadekvatna motivacija djece, uobičajen i ustaljen program, te sam način provođenja kolonije. Likovno-kreativnu koloniju potrebno je osvježiti, pa se tako mogu osim isključivog crtanja i slikanja perojskih znamenitosti, slikati i crtati priče. Njih je moguće izložiti kao slikopriču na izložbi dječjih radova. Od iznimne je važnosti upravo u ovom području biti kreativan i pridobiti dječji interes. To možemo postići i osmišljanjem igre kako bi djeca bolje upoznala svoje mjesto. Jedna igra slična igri *Monopoly* adekvatno bi upoznala djecu s kulturom i nacionalnim pripadanjem. Znamo kako su djeca svojevrsni mali istraživači, a kojima je izrazito potrebna tjelesna aktivnost. Upravo zato, umjesto da ih samo sjednemo za stol i slikamo perojske motive, možemo u rad uključiti aktivan odmor od slikanja, i to pokretnim igrama. Primjerice, igra skakutanja po Crnoj Gori. Za provedbu igre potrebna nam je kocka većih dimenzija (gdje bi bila ispisana slova ili registarske oznake mjesta u Crnoj Gori), velika karta Crne Gore koju mogu djeca sama oslikati na platnu ili staroj plahti, budući se radi o likovno-kreativnoj koloniji i umjetničkom stvaralaštvu. Bacanjem kocke djeca trebaju čim prije prepoznati oznaku koja se pojavila na kocki, pronaći mjesto na karti i skočiti ili sjesti na to mjesto. Dakle, možemo djecu podijeliti u grupe, a mogu igrati i samostalno. Također, igra može biti kompetitivnog karaktera, no i ne mora. Cilj nam je aktivan odmor djece uz igru, jer, u radu s djecom svaka igra je učenje, i svako učenje treba biti igra. Igra može imati više varijacija, te se treba prilagođavati dječjim potrebama, znanjima i mogućnostima. Osim igre „Skakutanje po Crnoj Gori“, dok djeca slikaju možemo igrati igru „Na slovo, na slovo...“ koja je inačica već poznate igre, osim što bi ju trebali prilagoditi našim potrebama. Tako se mogu nabrajati mjesta, predmeti, važne ličnosti, i sve ono što je moguće povezati sa zavičajem iz kojeg dolazimo, i onim u kojemu živimo i stvaramo.

Još jedan od prijedloga bio bi primjerice, organizirati ljetnu školu ili zavičajnu nastavu pod nazivom „Povratak u živote naših starih“ u kojoj bi se s djecom na neki način živjelo kao nekada. Ovdje ponovno uključujemo širu lokalnu zajednicu i ostvarujemo suradnju s mještanima i starijom populacijom koja nas može uputiti što i kako raditi. To bi značilo realan povratak u prošlost, tj. djeca bi kroz nekoliko dana bila bez tehnologije, imala bi obavezu odlaska u polje, u crkvu, spavali bi svi zajedno na tzv. podu (tavanu), na

madracima od listova kukuruza, razgovarala na perojskom dijalektu. Djeci bi se omogućio život u velikoj obitelji kakve su nekad i bile. Upoznalo bi ih se s običajima, načinom života, primjerice čuvanje krava, odlazak u ručnu berbu maslina u zimskom periodu, berba grožđa, žetva i brojne druge aktivnosti za koje bi se prikupili prijedlozi kroz suradnju sa širom zajednicom i uključivanjem naših starih u aktivnosti, time bi im pokazali koliko su cijenjeni, kako ćemo vrlo rado poslušati njihove priče iz djetinjstva i uključiti ih u rad dječjeg vrtića.

Za cjelovit rad na području zavičaja i zavičajne baštine trebala bi se provoditi edukacija odgojiteljica koje će raditi s predškolskom djecom i biti djeci najbliži izvor informacija. Važno je upoznavanje odgojiteljica sa znamenitostima, materijalnom i nematerijalnom baštinom, kulturom, vjerom i običajima, kako bi one na odgovarajući način i sa širinom znanja mogle s djecom provoditi aktivnosti i projekte.

8. Zaključak

Danas, u moderno vrijeme, kada našu pažnju i interes oduzimaju računala i tehničke tvorevine, važno je voditi računa o očuvanju naših narodnih, stoljetnih vrijednosti. Bilo da se radi o melodijama, pjesmama, napjevima. Nikad ne smijemo zaboraviti odakle potječemo i koji su naši korijeni.

Kroz ovaj se rad nastojalo prikazati na koje sve načine DPC „Peroj 1657.“ pokušava očuvati svoju izrazito bogatu kulturnu baštinu, te kolika je snaga volje i trud svih članova društva, i mještana Peroja, koji za svoj rad i djelovanje nemaju nikakvu materijalnu/novčanu korist, već to čine upravo iz ljubavi prema vlastitom identitetu. Rezultat rada i truda vidljiv je i u činjenici kako su mladi iz Peroja samoinicijativno htjeli naučiti pjevati pjesme koje su ovjekovječene na nosaču zvuka. Svake nedjelje mladi i djeca uče pjesmu po pjesmu. Produkt toga su djeca, koja su nastupila na Perojskoj fešti 21. srpnja 2012. s pjesmom „Smilj, Smiljana“. Moguće je zaključiti kako se ljubav i zanimanje za vlastitu kulturu i pripadanje u Peroju uspjela održati, a moglo bi se reći čak i proširiti.

Konkretan rad s djecom najbolje se može ostvariti kroz institucionalizirani predškolski odgoj i obrazovanje, i to provođenjem raznovrsnih aktivnosti vezanih uz zavičaj i zavičajnu baštinu. U Peroju djeluje Dječji vrtić „Petar Pan“ Vodnjan, skupina „Lavići“. U planu i programu dječjeg vrtića i sada se radi na očuvanju baštine, međutim u puno manjoj mjeri nego što bi trebalo. Stoga je na stranicama koje su prethodile bilo moguće pronaći nekoliko prijedloga i ideja kako bi se čim više i kvalitetnije djeci približila vrijednost pripadanja vlastitom narodu i kulturi. Važno je istaknuti kako se u vrtićkoj grupi nalazi malen broj djece koja su žitelji Peroja i čiji su preci bili jedni od prvih Perojaca. Dječji vrtić surađivao je s Društvom perojskih Crnogoraca u nekoliko navrata, no zapravo nikad nije došlo do kvalitetne i kontinuirane suradnje. Potrebno je uložiti mnogo više truda i napora kako bi se izgradila adekvatna suradnja dječjeg vrtića i lokalne zajednice, te stvorilo okruženje koje će biti spremno kontinuirano učiti i biti otvoreno za nove promjene i unaprjeđivanje odgojno-obrazovne prakse.

Što se tiče rada s djecom predškolske dobi u Društvu perojskih Crnogoraca, rad se vidi jedino po planu folklor; odnosno učenju narodnih plesova i pjesmi, te na likovnom/umjetničkom području, jedino u ljetnim mjesecima. Bilo je pokušaja

organiziranja radionica u zimskom periodu, no odaziv djece bio je znatno manji od očekivanog. Predškolska djeca slabije su uključena u ostale aktivnosti.

U literaturi nalazimo podatke koji nam govore i opisuju Peroj i perojski narod kao vrlo uljudan i pristojan, te domaćinski raspoložen. Takve epitete Peroj i Perojci dobili su upravo od ljudi i znanstvenika koji su zbog potreba svojih radova boravili u mjestu i s mještanima. Također, posebnost perojskog naroda leži upravo u povezanosti i zajedničkoj volji mještana, a veliča ih složnost i zajedništvo. Kao što je u radu i navedeno, u Peroju se uspjela zadržati tradicija, posebice usmena predaja, koja traje već 360 godina, a koja nije imala utjecaja od strane okruženja u kojemu se mjesto smjestilo.

O Peroju su pisali brojni znanstveni djelatnici. Zanimljivi su zapisi koji govore o liječenju u Peroju, te vjerovanju kako je svećenik mogao izliječiti sve bolesti koje katolički svećenici iz onog vremena navodno nisu mogli ili nisu tome bili podučeni. Također, možemo reći kako je osnivanje Društva perojskih Crnogoraca „Peroj 1657.“ bio „vjetar u leđa“ za razvoj i očuvanje kulturne i usmene baštine.

Činjenica je takva da je Peroj prošao kroz zaista zanimljivu i burnu prošlost, no sve do današnjeg dana u selu nikad ne nedostaje smijeha, veselja, druženja, i naravno, starih pjesama urezanih duboko u srca i dušu svih ljudi dobre volje i pozitivnih misli.

9. Literatura

KNJIGE:

1. Batričević, Đ. (2002.) *Crnogorci pod suncem Istre*. Podgorica: Ministarstvo kulture Crne Gore.
2. Bošković-Stulli, M. (1959.) *Istarske narodne priče*. Zagreb.

MAGISTARSKI RAD:

Zrnić, L. (1992.) *Peroj-tri stoljeća održanja identiteta Crnogoraca u Istri*. Magistarski rad: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

POGLAVLJE U KNJIZI:

1. Barbalić, F. (1933.) *Peroj srpsko selo u Istri*. U: Miljić, M. (ed.). *Crnogorci u Peroju 1657.-2007*. Podgorica: Centar za iseljenike Crne Gore.
2. Barjaktarović, M. (1961.) *Peroj i njegovi stanovnici*. U: Miljić, M. (ed.). *Crnogorci u Peroju 1657.-2007*. Podgorica: Centar za iseljenike Crne Gore.
3. Bošković-Stulli, M. (2006.) *Priče, pjesme, običaji iz Peroja-sela crnogorskih doseljenika u Istru*. U: Miljić, M. (ed.). *Crnogorci u Peroju 1657.-2007*. Podgorica: Centar za iseljenike Crne Gore.
4. Crnabori, A. T. (1990.) *Obrazovanje u Peroju u 19. i 20. stoljeću*. U: Miljić, M. (ed.). *Crnogorci u Peroju 1657.-2007*. Podgorica: Centar za iseljenike Crne Gore.
5. Crnabori, A. T. (2005.) *Od kućnog obrazovanja do javne institucionalne škole u Peroju (18.-19.-20. st.)* U: Miljić, M. (ed.). *Crnogorci u Peroju 1657.-2007*. Podgorica: Centar za iseljenike Crne Gore.
6. Škoko, N. (2007.) *Misterij i nadriliječništvo staroviraca u Peroju*. U: Miljić, M. (ed.). *Crnogorci u Peroju 1657.-2007*. Podgorica: Centar za iseljenike Crne Gore.
7. Zloković, S. (1964.) *Dve pravoslavne crkve u Istri*. U: Miljić, M. (ed.). *Crnogorci u Peroju 1657.-2007*. Podgorica: Centar za iseljenike Crne Gore.

ZBORNİK RADOVA:

1. Nikaljević, V. (2002.) *Crmnica-opšti podaci*. U: Marović, B. (ed.) (2002.). *Crmnica-nasljeđe i budućnost*. Podgorica: Udruženje crmničana „Crmnica“ i Mermont-Podgorica.

POPIS RJEČNIKA:

1. Anić, V. (1998.) *Rječnik hrvatskog jezika*. Zagreb: Novi Liber.

HRVATSKI PRAVOPIS:

1. Babić, S., Moguš, M. (2010.) *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Školska knjiga.

MREŽNI IZVORI:

1. „Leron“ Međunarodni festival folkloru u Vodnjanu-Moderan i tradicionalan u isti tren. Pribavljeno 22. 08. 2017., sa: <https://www.parentium.com/prva.asp?clanak=46121>.
2. Istarski.hr (21. 08. 2013.) *Vodnjan: Na festivalu Leron devet folklornih skupina*. Pribavljeno 24. 08. 2017., sa: <http://www.istarski.hr/node/10116>.
3. Strahinja, Z. (23. 07. 2017.) *Perojska fešta: Frajle za okruglu obljetnicu prodrmale Perojce i goste*. Pribavljeno 25. 07. 2017., sa: <https://www.glasistre.hr/98519bce-ed9f-4e2f-9bcc-ad8e0d249333>.
4. Ipress (19.08.2017.) „Leron“ kruna uspješnog vodnjanskog ljeta. Pribavljeno 20.08.2017., sa: <http://ipress.rtl.hr/gradovi-i-opcine/vodnjan/leron-kruna-uspjesnog-vodnjanskog-ljeta-51863.html?eprivacy=1>.
5. Grad Vodnjan- Citta di Dignano, živjeti na vodnjanštini, nacionalne manjine. Pribavljeno: 23.08.2017. sa: <http://www.vodnjan.hr/zivjeti-na-vodnjanstini/udruge-i-ustanove/drustvo-perojskih-crnogoraca-peroj-1657>.
6. S. Bertoša: Rašporski kapetan. Pribavljeno 28.01.2018. sa: <http://istrapedia.hr/hrv/821/rasporski-kapetan/istra-a-z/>.
7. Hrvatski leksikon 2017: Značenje riječi. Pribavljeno 26.03.2018. sa: <https://www.hrleksikon.info/definicija/draca.html>.

8. Hrvatski leksikon 2017: Značenje riječi. Pribavljeno 26.03.2018. sa: <https://www.hrleksikon.info/definicija/liturgija.html>.
9. Leksikografski zavod Miroslav Krleža: Hrvatska enciklopedija. Pribavljeno 26.03.2018. sa: <http://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=29918>.

10. Popis fotografija

Slika 1. Crkva sv. Spiridona.....	11
Slika 2. Crkva sv. Stjepana.....	12
Slika 3. Članice Društva perojskih Crnogoraca „Peroj 1657.“ u narodnoj nošnji.....	13
Slika 4. Djeca u narodnoj nošnji, fotografirana s leđa.....	14
Slika 5. Vez i kite na rukavima.....	14
Slika 6. Vez na prsima.....	15
Slika 7. Marama (<i>faculet</i>).....	15
Slika 8. Pojas (<i>pas</i>).....	16
Slika 9. Opanci (<i>crevlje</i>).....	16
Slika 10. Folklorna sekcija na Međunarodnom festivalu folkloru „Leron“.....	18
Slika 11. Mlađa folklorna grupa na „Petrovdanskom saboru“ u Ronjgima.....	18
Slika 12. Djevojčica u perojskoj narodnoj nošnji.....	19
Slika 13. Mlađa folklorna grupa u povorci na Fažanskom tancu.....	19
Slika 14. Djevojke u ženskoj narodnoj nošnji.....	20
Slika 15. Dječji vrtić „Petar Pan“ Vodnjan, skupina Lavići – djeca, roditelji i odgojiteljice u maškarama.....	22
Slika 16. Dječak M.V. u kostimu graška.....	22
Slika 17. Dječji prikaz stare kuće u Peroju, likovna tehnika: olovka.....	24
Slika 18. Dječji prikaz crkve svetog Spiridona u tehnici olovka.....	24
Slika 19. Zidanje „Male gromače“.....	25
Slika 20. Djeca plešu splet plesova „Igra kolo“ na Perojskoj fešti.....	26

11. Prilozi

Prilog br. 1: Intervju s bivšom voditeljicom likovne-kreativne kolonije

Prilog br. 2: Intervju s voditeljicom folklorne sekcije

1. Intervju s Natašom Štokovac, nekadašnjom voditeljicom likovno-kreativne kolonije „Moja Peroja“ vođen je 15. srpnja 2017. godine. Ona je članica Društva perojskih Crnogoraca „Peroj 1657.“, a slikanjem i umjetnošću bavi se isključivo u slobodno vrijeme, iz vlastitih interesa i želja.

1. Koliko ste vremenski, i s djecom koje dobi provodili koloniju, odnosno radionice, te kakav je bio odaziv djece?

Prve godine koloniju sam provodila u suradnji s odgojiteljicom dječjeg vrtića, koja je provodila sadržaje s predškolskom djecom. Samostalno sam radionice vodila dvije godine, s djecom od šeste do približno šesnaeste godine. Na radionice je dolazilo približno dvadesetero djece, a trajale su u ljetnom periodu i to petnaest dana.

2. Što vam je bila glavna tematika i cilj provedbe kolonije?

Glavna tema bila nam je autohtonost povijesno-kulturnih građevina koje se nalaze u mjestu Peroj, te izrada prigodnih suvenira vezanih uz povijesnu i kulturnu baštinu. Plan nam je bio naučiti djecu o povijesti Peroja, te im naglasiti važnost njegovanja vlastite tradicije.

3. Što ste sve izrađivali i kojim likovnim tehnikama, te što ste sve pritom naučili?

Tehnike su bile veoma raznolike. Istovremeno smo s djecom učili primjenu različitih likovnih tehnika, odnosno kiparske tehnike ili modeliranje, slikanje, crtanje te ukrašavanje starih keramičkih pločica i crijepova. Od školjaka smo izrađivali nakit, odnosno lančice sa slovima koja su pisana ćiriličnim pismom. Izrađivali smo s prirodnim i umjetnim materijalima. Neki od prirodnih materijala su drvo, kamen, lišće i školjke, dok su umjetni bili tempera, uljane boje, akvarel, boje za oslikavanje stakla, tuš, ugljen, olovka i brojni drugi.

4. Na koji ste način prezentirali vlastite radove?

Radove smo izložili na Perojskoj fešti, i to na štandu, gdje su prolaznici i zainteresirani mogli kupiti suvenir koji će ih podsjećati na Peroj i perojsku posebnost obzirom na pismo, vjeru, folklor i brojne druge.

5. Smatrate li kako su djeca obogaćena novim iskustvima i znanjima o vlastitom mjestu?

Smatram kako su djeca puno naučila, kako su im radionice bile zanimljive, te kako su zapravo drugim očima sagledali vlastito mjesto i vlastitu kulturalnu pripadnost.

2. Intervju s Nerinom Štajner, voditeljicom folklorne sekcije i koreografkinjom spleta plesova vođen je 22. srpnja 2017. godine. Osim spleta plesova djeca uče plesove i iz ostalih dijelova Hrvatske i Istre, međutim na smotrama se predstavljaju isključivo crnogorskim plesovima. Osim što vodi folklornu sekciju u Peroju, istovremeno je učiteljica razredne nastave u Osnovnoj školi Stoja, te se može pohvaliti dugogodišnjim vodstvom i suradnjom s Kulturnim umjetničkim društvom Uljanik, čija je bivša voditeljica i koreografkinja. Trenutno, osim folklorne sekcije u Peroju, vodi Kulturno umjetničko društvo Ulika iz Fažane.

1. Možete li mi reći kada je započela Vaša suradnja s Društvom perojskih Crnogoraca „Peroj 1657.“?

Suradnja s Društvom započela je 2003. godine, kada su оформljene mlađa i starija plesna grupa, odaziv je bio velik i kod djece i kod odraslih. Naša suradnja traje i danas, već punih četrnaest godina, te smo se zajedno predstavljali na brojnim manifestacijama, domaćim i međunarodnim.

2. Koliko puta tjedno i na koji način uvježbavate s djecom narodne plesove?

S djecom uvježbavamo jednom tjedno, to najčešće bude utorkom oko 19:00 sati. Naše aktivnosti započinjemo tako što se „zagrijavamo“, odnosno trčimo u ritmu uz glazbu koju nam svira naš harmonikaš. Nakon trčanja odradimo dječje poskoke, te hodanje. Kada smo prošli taj dio sata, krećemo s opće pripremnim vježbama cijelog tijela, od glave do stopala kako bi se čim bolje pripremili za nastavak aktivnosti. Nakon pripremnih vježbi prelazimo na glavni dio, a to je vježbanje narodnih plesova, najčešće spleta plesova s kojim i nastupamo na našim nastupima. Za kraj obično s djecom odigram neku igru, što je njima vrlo zanimljivo.

3. S koliko djece radite, te koje su dobi?

Teško je reći koliko je točno djece, obzirom da ta brojka varira iz tjedna u tjedan. Djeca krenu s probama, pa shvate kako im se to ne sviđa ili kako zapravo to ne žele, dok pak drugi dođu jer im je zanimljivo. Bilo je slučajeva kad su djeca odustajala, pa se vraćala, i slično. Što se tiče dobi, najmlađa djevojčica trenutno ima tri godine, i s nama je počela vježbati ovog ljeta. U mlađoj skupini djeca ostaju do svoje petnaeste godine, te se to približno poklapa sa završetkom osnovne škole. Nakon toga djeca prelaze u stariju skupinu, gdje vježbaju i nastupaju zajedno s odraslima.